

В. М. Пивоваров
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри культурології Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК УМОВА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність. Проблема недостатнього мовленнєвого розвитку особистості, що обумовлюється низьким рівнем мовленнєвої компетентності індивіда, є важливою відповідно до вимог Закон України «Про вищу освіту», схарактеризовані як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність [3], і є результатом навчання на конкретному етапі здобуття освіти, підготовки для вступу до закладу вищої освіти, засвоєння норм сучасної літературної мови, правильного їх застосування в усному та писемному мовленні.

Будь-яка особистість, незалежно від сфери діяльності, повинна мати такий рівень мовленнєвої компетентності, який би визначав загальний рівень розвитку її свідомості, самосвідомості, когнітивних процесів, визначав достатній рівень в опануванні професійними знаннями, аби надалі вміти їх застосовувати на практиці.

В Україні розроблено Національну рамку кваліфікації – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, запровадження якої спрямоване на введення європейських стандартів і принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин; сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфери [6].

Виклад основної частини. Питання мовленнєвої компетентності ставали предметом дослідження в працях Л. Мамчур [5], О. Лисенко [4], М. Білогорки [1], Т. Мороз [1], О. Черемської [7] та ін.

Компетентність особистості передбачає вміння утворювати та розуміти необмежену кількість речень з різними моделями; мати судження про висловлювання, оцінку його, убачати формальну схожість або різницю щодо значень висловлювань [6].

Мовленнєва компетентність тісно пов'язана з мовною компетентністю – знання норм мови, за якими будуються словесні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація.

Особистість повинна володіти лексичними, граматичними, стилістичними засобами мови, якою спілкується, оскільки саме за допомогою них можна точно сформулювати думку, правильно викласти її в усному чи писемному мовленні. Йдеться передусім про знання мови на всіх її рівнях. Мовленнєва компетентність передбачає також уміння перефразувати висловлювання, розрізняти синонімію та омонімію, знати літературне слововживання, значення слова, правильно наголошувати слова тощо.

Для поглиблення мовленнєвої компетентності особистості важливим є знання рідної мови, її походження, етимології слова, шляхів запозичення слів, термінології фаху, а також розуміння головних тенденцій розвитку української мови на сучасному етапі. Це стосується передусім активізації вживання стилістично зниженої, вульгарної, жаргонної лексики; відродження синонімів, питомих українських слів, засилля іншомовної лексики тощо.

Для посилення мовленнєвої компетентності автор розробив тренінг для вступників до закладів вищої освіти з основних складових тестування під час проходження зовнішнього незалежного тестування. Тренінг стосувався написання висловлювання, яке передбачає оцінювання рівня набутих компетентностей не тільки з мови, але із знання текстів літературних творів та загальних основ життєдіяльності особистості, тому що потрібно наводити приклади із власного життя.

Власне висловлювання – це своєрідний текст, у якому потрібно продемонструвати вміння відстояти й довести власну позицію у форматі, запропонованому в тестовому зошиті, навести переконливі аргументи, проілюструвати конкретними прикладами з літератури, образотворчого мистецтва, суспільного життя, історії чи власного життя. Такий текст, з одного боку, є результатом творчості особистості, абсолютно відображає її думки та переконання, свідчить про смаки й уподобання, показує мовленнєву вправність і рівень мовленнєвої компетентності та загальної культури. З іншого боку, це результат виконання тестового завдання, яке

передбачає задану структуру й потребує створювати цей текст у певному жанрі, тобто публіцистичному.

У тестуванні взяли участь учні випускного класу однієї із шкіл м. Харкова. За результатами тестування зроблено такі висновки. За умови отримання максимального балу за висловлювання – 20, до того ж найбільша кількість учасників тестування (26%) отримали бали 11 та 12, а його середнє значення за досліджуваним класом становило 11,42, тобто це вище середнього, але недостатньо для можливості конкурувати за прохідний бал до закладу вищої освіти на бюджетне фінансування. Щодо критеріїв оцінювання, то найвищі середні бали отримано за такими критеріями: **теза**: 1,63 (максимальний бал 2); **аргументи**: 1,79 (максимальний бал 2); **логіка**: 1,68 (максимальний бал 2). Більш низьким середнім балом характеризується критерій **висновки**: 1,42 (максимальний бал 2). Найнижчий середній бал отримано за такими критеріями: **література**: 1,26 (максимальний бал 2); **приклад із життя**: 1,37 (максимальний бал 2). Це свідчить про те, що загальний рівень освіченості особистості потребує додаткових зусиль стосовно її мотивації для власного розвитку. Щодо мовленнєвої компетентності, то знання орфографії, пунктуації (середній бал 1,25 (максимальний бал 4) є недостатнім, також це стосується лексики, граматики, стилістики: 0,21 (максимальний бал 4), яка вкрай низька.

Отже, найпроблемнішим для учасників тестування є виконання критерію «лексика, граматика, стилістика», що свідчить про недостатній рівень в опануванні української мови, бідність словникового запасу, невміння правильно добирати слова, використання росіянізмів, просторічної лексики тощо. Нинішні випускники мало читають художньої та наукової літератури, не завжди можуть правильно проаналізувати художній текст з погляду його естетичної та мовної цінності, з'ясувати значення незнайомих слів та записати в окремий зошит. Лексичні повтори, які є найбільш поширеною помилкою, свідчать про небажання запам'ятовувати слова, учити поетичні твори напам'ять, уміти користуватися словниками, довідковою літературою.

Мовленнєва компетентність особистості потребує постійного поглиблення та розширення шляхом читання текстів художньої та спеціальної літератури, розуміння головних тенденцій розвитку мови на сучасному етапі, умінні протистояти такому пагубному явищу, як росіянізм, постійно намагатися вживати лексику відповідно до норм сучасної літературної мови та питомих українських слів. З огляду на максимальний бал

(4 бали) відхилення від середнього бала (0,54) за критерієм лексика, граматики, стилістика є низьким, а отже це свідчить про однорідність учасників за цим критерієм – 16 учасників тестування отримали бал «0», два – бал «1» та один – бал «2», що може свідчити про недостатню увагу з боку викладачів до формування мовленнєвої компетентності в процесі навчання.

Найбільш нерівномірними виявилися результати оцінювання за критеріями, виконання яких викликало проблеми. Стандартне відхилення становить: із знання *літератури*: 0,65 (максимальний бал 2); наведення прикладу із життя 0,68 відповідно (максимальний бал 2).

Під час визначення асиметрії розподілу балів за критеріями тестування практично за всіма критеріями переважали учасники з балами, вищими за їх середнє значення, крім того, що стосувалося критеріїв ««лексика, граматики, стилістика», де переважали учасники з балами, нижчими за їх середнє значення, тобто це є проблемною складовою зовнішнього незалежного тестування щодо написання висловлювання. Отже, саме мовленнєва компетентність сформована недостатньо.

Висновки. Мовленнєва компетентність – це здатність особи на практиці правильно використовувати лексичні, граматичні, стилістичні норми на практиці, зокрема під час виконання письмового завдання у форматі зовнішнього незалежного оцінювання. Мовленнєва компетентність як умова самоврозвитку особистості передбачає вправність послуговуватися засобами мови, дотримуватися норм сучасної літературної мови; мати навички та вміння швидкого, автоматичного, доречного вживання засобів мови; здатність розуміти та висловлювати зміст, вміння стилістично правильно користуватися всіма засобами мови.

Список використаних джерел:

1. Білогорка М., Мороз Т. Шляхи формування мовної компетентності особистості: науково-методичний підхід. Режим доступу: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/011-33.pdf>
2. Внукова Н., Пивоваров В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців з вищою освітою // «Vzdelávanie a spoločnosť II», Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta Publikácia bola vydaná elektronicky v Digitálnej knižnici UK PU: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9> ISBN 978-80-555-1829-9
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print>.

4. Лисенко О. А. Мовна підготовка студентів юридичних спеціальностей відповідно до Болонської системи освіти / О. А. Лисенко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : збірник наукових праць / укладачі : І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 58. С. 11–13.

5. Мамчур Л. І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_42/43.pdf

6. Національна рамка кваліфікацій: Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacii-doc81930.html>

7. Черемська, О. С. Формування мовної і комунікативної компетенцій мовної особистості у вищій школі / О. С. Черемська // Вища школа. 2010. № 12. С. 63–72.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Кафедра культурології

ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Харків
«Право»
2019

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

П78

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого (голова редколегії);

В. О. Лозовой – д. ф. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (заступник голови редколегії);

О. В. Прудникова – д. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (секретар редколегії);

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Проблеми саморозвитку особистості в сучасному українському соціумі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (21 берез. 2019 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 126 с.

ISBN 978-966-937-656-5

Збірник містить наукові статті й тези наукових доповідей з питань філософської антропології, філософії культури, соціальної філософії, філософії права, психології, педагогіки, культурології та актуальних проблем освіти і виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл.

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-656-5

Напряг 5
РОЛЬ МОВИ В САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Берест Т. М., Купрікова Г. В.

ДИСТАНЦІЙНЕ ВИВЧЕННЯ МОВИ ЯК ФОРМА
САМОРОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ 107

Лисенко О. А.

МОВНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ 109

Пивоваров В. М.

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ЯК УМОВА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ 113

Шумейко О. А.

ЗНАЧЕННЯ МОВИ ДЛЯ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 117

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Видається в авторській редакції

Технічний редактор *А. Т. Гринченко*

Підписано до друку з оригінал-макета 19.03.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 7,32. Обл.-вид. арк. 6,68. Вид. № 2150.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Контактний тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-25-44